Streszczenie rozprawy doktorskiej

Michał K. Nowak

„Organizacja łowiectwa na ziemi pińczowskiej od XIX do początku XXI stulecia". Promotor prof. dr hab. Piotr Franaszek
Kraków – Wodzisław, 14.06.2023 r.

W pracy skupiono się na zbadaniu struktury organizacyjnej łowiectwa na ziemi pińczowskiej, uwzględniając takie zagadnienia jak rozwój teorii łowiectwa, hodowli prowadzonej zarówno w dobrach prywatnych, jak i państwowych, charakterystykę rewirów i obwodów łowieckich, które od roku 1927 stały się podstawową strukturą organizacyjną przestrzeni, na jakiej prowadzona była gospodarka łowiecka. Omówiono również sposób, w jaki łowiectwo było zarządzane i administrowane przez instytucje państwa oraz władze lokalne i samorządowe, a także rolę, jaką w zarządzaniu łowiectwem odgrywały regionalne i ogólnokrajowe stowarzyszenia łowieckie, w szczególności Polski Związek Łowiecki (PZŁ) i zrzeszone w nim koła łowieckie.

Punktem wyjścia dla ewolucji, jaka następowała w teorii łowiectwa i prawie łowieckim stał się artykuł zamieszczony w roku 1828 na łamach „Sylwana", w którym po raz pierwszy w historii polskiego piśmiennictwa nakreślony został zakres znaczeniowy terminu *łowiectwo*. Omówiono przepisy regulujące łowiectwo w lasach rządowych w I połowie wieku XIX oraz ukaz carski z 1871 r. *Przepisy o polowaniu* i rozporządzenie prezydenta RP z roku 1927 *Prawo łowieckie*, które definiowały takie terminy jak *polowanie* i *zwierzyna*. Scharakteryzowane zostały też akty prawa łowieckiego jakie ukazały się po II wojnie światowej. Pierwszym z nich był dekret *o prawie łowieckim* z roku 1952, który radykalnie zmieniał sposób zarządzania łowiectwem w Polsce poprzez rozłączenie prawa własności ziemi od prawa polowania i poprzez wprowadzenie nowego typu obwodów łowieckich, jak również ustanawiając PZŁ głównym wykonawcą zadań w zakresie łowiectwa w kraju. Funkcjonujące dotychczas w literaturze takie terminy jak *łowiectwo* i *hodowla* w dekrecie z roku 1952 *o prawie łowieckim* zapisane zostały jako definicje legalne. Uchwalona w roku 1959 ustawa *o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim,* utrzymując większość postanowień dekretu *o prawie łowieckim* z roku 1952, uznawała zwierzynę za własność państwa. Uchwalona po zmianach ustrojowych w Polsce ustawa *Prawo łowieckie* z roku 1995 utrzymała podstawy organizacyjne łowiectwa ustanowione w roku 1952, zmieniając jednakże dotychczasowe pojęcie łowiectwa,

które przypisane zostało do *ochrony środowiska naturalnego*. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej bardzo istotne przesunięcia w sferze dotychczasowych pojęć związanych z łowiectwem i organizacją hodowli nastąpiły natomiast w deklaracjach unijnych: *Europejskiej Karcie Łowiectwa i Bioróżnorodności* z roku 2007 oraz w *Europejskim Kodeksie Postępowania w Zakresie Myślistwa i Inwazji Gatunków Obcych* z roku 2013.

W pracy omówiono sposób zarządzania i administrowania łowiectwem na ziemi pińczowskiej ze strony państwa, władz lokalnych i samorządowych oraz służb policyjnych, które były odpowiedzialne za wydawanie dokumentów potwierdzających nabycie prawa polowania, jak również zezwoleń na posiadanie myśliwskiej broni palnej, a także, od roku 1927 za organizację przestrzeni łowieckiej poprzez rejestrację obwodów łowieckich i nadzór nad prowadzoną tam hodowlą. Poprzez starostwa (Prezydia Powiatowych Rad Narodowych) dokonywano też rejestracji towarzystw myśliwskich i kół łowieckich. W inny sposób administracja i zarządzanie łowiectwem przebiegało na terenie lasów rządowych i (od 1924 r.) Lasów Państwowych, które do roku 1952 prowadziły gospodarkę łowiecką w podległych im lasach, a nawet, jak miało to miejsce w połowie wieku XIX, starały się wprowadzać nowoczesny model gospodarki łowieckiej w dobrach prywatnych. Chociaż zmiany, jakie wprowadził dekret *o prawie łowieckim* z roku 1952 pozbawiły Lasy Państwowe możliwości prowadzenia gospodarki łowieckiej w pełnym wymiarze, to jednak wciąż odgrywały one bardzo ważną rolę w administrowaniu w zakresie łowiectwa. W przypadku ziemi pińczowskiej administracja ta prowadzona była przez utworzone w roku 1945 Nadleśnictwo Pińczów.

Ważnym aspektem, jaki został omówiony w pracy, była ewolucja, jaka dokonała się w XIX stuleciu i w pierwszej połowie wieku XX w przestrzennej organizacji łowisk. Jeszcze w I połowie wieku XIX na przykładzie Ordynacji Myszkowskich można było zauważyć rewiry łowieckie założone wokół rezydencji zamkowo-pałacowych według XVIII-wiecznych schematów. Jeszcze inną organizację przestrzenną łowisk wypracowano w Ordynacji Myszkowskich na przełomie wieku XIX i XX. Nie udało się wprawdzie odtworzyć rewirów łowieckich, które utworzone zostały na gruntach drobnej własności ziemskiej po roku 1871, niemniej zrekonstruowano najważniejsze modele organizacji, jakie wystąpiły na ziemi pińczowskiej przy tworzeniu obwodów łowieckich na podstawie rozporządzenia prezydenckiego *Prawo łowieckie* z roku 1927. W dalszej części pracy omówiono także nowe zasady tworzenia obwodów łowieckich, które, na mocy dekretu *o prawie łowieckim* z 1952 r., powstawały od roku 1954 w drodze decyzji administracyjnych z pominięciem związku, jaki zachodził dotychczas pomiędzy prawem własności ziemi a prawem polowania. Udało się przy tym dokonać rozróżnienia pomiędzy modelem gospodarki łowieckiej prowadzonej na gruntach

obwodów łowieckich wypuszczanych w dzierżawę kołom łowieckim zrzeszonym w PZŁ, a sposobem użytkowania obwodów łowieckich przejętych w zarząd przez PZŁ, na których za gospodarkę łowiecką odpowiadał powołany specjalnie w tym celu Ośrodek Hodowli Zwierzyny „Bogucice".

W pracy scharakteryzowano też gospodarkę łowiecką w dobrach prywatnych oraz w lasach rządowych uwzględniając związek, jaki istniał pomiędzy prawem polowania i prawem własności ziemi. Wspomniano o nowoczesnym modelu organizacji łowiectwa w lasach rządowych, który początkowo różnił się dość istotnie od gospodarki łowieckiej prowadzonej w dobrach prywatnych zarówno pod względem sposobu zarządzania hodowlą, jak i metod polowania. Wiele miejsca poświęcono scharakteryzowaniu nowoczesnych metod organizacji łowiectwa i wdrażaniu najnowszych trendów w zakresie hodowli w Ordynacji Myszkowskich. Zagadnienia związane z łowiectwem w dobrach prywatnych oraz w lasach rządowych i Lasach Państwowych omówione zostały także na tle najważniejszych zmian politycznych, gospodarczych i społecznych w regionie, które miały wpływ na organizację gospodarki łowieckiej i na społeczność myśliwych.

Kolejnym z zagadnień, jakie uwzględniono w pracy, był rozwój towarzystw łowieckich na ziemi pińczowskiej, ich struktura organizacyjna oraz cele przez nie realizowane. Powstanie pierwszego na ziemi pińczowskiej i jednocześnie pierwszego w guberni kieleckiej Pińczowskiego Towarzystwa Prawidłowego Myślistwa w latach 1908-1911 omówione zostało na tle zmian, jakie po roku 1864 nastąpiły w strukturze własności ziemi i uzyskaniu prawa polowania przez gromady, rozwoju towarzystw łowieckich na ziemiach polskich, które propagowały zasady prawidłowego myślistwa i wreszcie względów strategicznych, a więc ulokowania w Pińczowie 14 Jamburskiego Pułku Ułanów. Funkcjonowanie towarzystw myśliwskich powstałych na ziemi pińczowskiej w okresie międzywojennym opisane zostało z uwzględnieniem przeobrażeń społecznych i zmian w strukturze własności ziemi, ogólnokrajowego prawa w zakresie stowarzyszeń, a także relacji, jaka istniała pomiędzy ogólnokrajowymi stowarzyszeniami łowieckimi a kołami łowieckimi. Wiele miejsca w dysertacji poświęcono też funkcjonowaniu na ziemi pińczowskiej powiatowych struktur ogólnopolskich towarzystw łowieckich. Początkowo byli to delegaci powiatowi, ale już pod koniec lat 30. działalność tę prowadzili łowczowie powiatowi i podłowczowie obwodowi PZŁ oraz powiatowe rady łowieckie PZŁ. Dość dokładnie udało się też opisać działającą w latach 1960-1976 Powiatową Radę Łowiecka w Pińczowie i znaczenie Powiatowych Zjazdów Delegatów kół łowieckich dzierżawiących obwody łowieckie na terenie powiatu pińczowskiego.

W pracy udało się też scharakteryzować, bardzo słabo rozpoznany w dotychczasowej literaturze historycznej, okres funkcjonowania łowiectwa w latach 1945-1952. W okresie tym, w wyniku parcelacji dużych gospodarstw ziemiańskich i upaństwowienia lasów, doszło do destrukcji dotychczasowych obwodów łowieckich, a proces zakładania kół łowieckich blokowany był ze względów politycznych przez UBP. Historię pińczowskich kół łowieckich po roku 1952 opisano na tle polityki państwa wobec łowiectwa. Uwzględniono aspekty ekonomiczne, jakimi były m.in.: przynoszące duże wpływy w dewizach, eksport zwierzyny żywej i sprzedaż polowań w Polsce dla myśliwych zagranicznych oraz czynsze dzierżawne za obwody łowieckie. Szczególną uwagę zwrócono na działalność pińczowskich kół łowieckich zrzeszonych w PZŁ, które były podmiotami społecznie wykonującymi zadania w gospodarce łowieckiej i dzierżawiły obwody łowieckie na ziemi pińczowskiej oraz na zadania, jakie w zakresie hodowli miał spełniać Ośrodek Hodowli Zwierzyny „Bogucice", opierając swoją działalność na pracownikach etatowych. Historia pińczowskich kół łowieckich omówiona została z uwzględnieniem ich struktury organizacyjnej oraz czynników mających wpływ na budżety tychże stowarzyszeń. W przypadku OHZ „Bogucice", oprócz hodowli otwartej, omówiono dość dokładnie hodowlę bażantów, która prowadzono była w wychowalni bażantów od roku 1973. Wspomniano przy tym o zależnościach, jakie istniały pomiędzy hodowlą bażantów i polityką rolną PRL-u.

Praca została napisana w oparciu o bogaty zbiór dokumentów archiwalnych i dokumentów, zgromadzonych przez instytucje oraz stowarzyszenia związane z ziemią pińczowską, w tym z archiwów prywatnych. Obszernie korzystano z prasy łowieckiej, począwszy od wieku XIX, aż po czasy najnowsze, z podręczników łowiectwa oraz z literatury regionalnej i ogólnohistorycznej. Poczynione przez autora ustalenia wnoszą wiele nowych spostrzeżeń, zwłaszcza na temat roli, jaką odgrywały lasy rządowe w kreowaniu nowoczesnego modelu łowiectwa w Polsce w I połowie wieku XIX, osiągnięć w dziedzinie hodowli łowieckiej w dobrach prywatnych, sposobu zarządzania i administrowania łowiectwem przez władze lokalne i nadleśnictwo, czy wreszcie różnic i podobieństw w sposobie prowadzenia gospodarki łowieckiej pomiędzy dwoma różnymi strukturami organizacyjnymi, jakimi były koła łowieckie i ośrodek hodowli zwierzyny, działające w ramach jednej organizacji łowieckiej.

Słowa kluczowe: łowiectwo, polowanie, myślistwo, zwierzyna, prawo polowania, prawo własności ziemi, obwód łowiecki, łowisko, stowarzyszenia łowieckie, Polski Związek Łowiecki, koła łowieckie, ziemia pińczowska, Ordynacja Myszkowskich, lasy rządowe, Lasy Państwowe, karty myśliwskie, pozwolenia na broń myśliwską, legitymacje Polskiego Związku Łowieckiego, Ośrodek Hodowli Zwierzyny „Bogucice".

Michał M. Nowak

Summary of the doctoral dissertation

Michał K. Nowak

"Organisation of hunting in the Pińczów area from the 19th to the beginning of the 21st century". Dissertation supervisor Prof. Dr. Piotr Franaszek
Kraków-Wodzisław 14.06.2023.

This paper focuses on an examination of the organisational structure of hunting in the Pińczów region, taking into account such issues as the development of the theory of hunting, breeding carried out on both private and state estates, the characteristics of hunting districts and circuits, which from 1927 became the basic organisational structure of the space in which hunting was carried out. It also discusses the way in which hunting was managed and administered by state institutions and local and municipal authorities, as well as the role played in hunting management by regional and national hunting associations, in particular the Polish Hunting Association (PZŁ) and its affiliated hunting clubs.

The starting point for the evolution that took place in hunting theory and law was an article published in 1828 in "Sylwan", in which for the first time in the history of Polish literature the scope of the term *hunting* was outlined. The article discusses regulations governing hunting in government forests in the first half of the 19th century, as well as the Tsarist decree of 1871, *Law on Hunting,* and the Presidential Decree of 1927, *Hunting Law,* which defined such terms as *hunting* and *game. Hunting* laws that appeared after the Second World War were also characterised. The first of these was the *Hunting Law Decree* of 1952, which radically changed the way hunting was managed in Poland by separating land ownership from the right to hunt and by introducing a new type of hunting districts, as well as by establishing the Polish Hunting Association as the main executor of hunting tasks in the country. Terms such as *hunting* and *breeding,* which had previously been used in the literature, were written down as legal definitions in the 1952 *Hunting Law* Decree. The 1959 law *on breeding, protection of game animals and hunting law,* retaining most of the provisions of the 1952 hunting *law decree*, recognised game as state property. The *Hunting Law* of 1995, passed after the political changes in Poland, maintained the organisational basis for hunting established in 1952, changing, however, the previous concept of hunting, which was ascribed to the *protection of the natural environment.* After Poland's accession to the European Union, however, very significant shifts in the sphere of previous notions related to hunting and the

organisation of hunting took place in EU declarations: *European Charter on Hunting and Biodiversity* of 2007 and the *European Code of Conduct on Hunting and Alien Species Invasions* of 2013.

This paper discusses how hunting in the Pińczów area was managed and administered by the state, local and municipal authorities and the police services, which were responsible for issuing documents confirming the acquisition of the right to hunt, as well as permits for the possession of hunting firearms, and, from 1927, for organising the hunting area by registering hunting districts and supervising the breeding carried out there. The registration of hunting societies and hunting circles was also carried out through the starost offices (Presidiums of District National Councils). The administration and management of hunting was carried out in a different way in the area of government forests and (since 1924) in the State Forests, which until 1952 carried out hunting management in the forests subordinate to them, and even, as was the case in the mid-19th century, tried to introduce a modern model of hunting management in private estates. Although the changes introduced by the 1952 decree *on hunting law* deprived the State Forests of the possibility to carry out hunting management to the full extent, they still played a very important role in hunting administration. In the case of the Pińczów area, this administration was carried out by the Pińczów Forest District established in 1945.

An important aspect discussed in the paper is the evolution that took place in the 19th century and in the first half of the 20th century in the spatial organisation of hunting grounds. Still in the first half of the 19th century, on the example of the Myszkowski Ordynacja Estate, one could see hunting grounds established around castle and palace residences according to 18th century patterns. Yet another spatial organisation of hunting grounds was developed in the Myszkowski Ordynacja at the turn of the 19th and 20th centuries. Although it was not possible to reconstruct hunting districts which were established on smallholding lands after 1871, the most important models of organisation which occurred in the Pińczów region when hunting districts were created on the basis of the Presidential Decree on the *Hunting Law* of 1927 were reconstructed. In the further part of the paper, new rules for the creation of hunting districts are discussed which, by virtue of the *Hunting Law Decree* of 1952, were established from 1954 by administrative decisions, disregarding the connection between land ownership and the right to hunt. At the same time, a distinction was made between the model of hunting management carried out on the land of hunting districts leased to hunting clubs affiliated with the Polish Hunting Association and the use of hunting districts that were taken over for management by the Polish Hunting Association, where hunting management was the responsibility of the specially established Animal Breeding Centre "Bogucice".

This paper also characterises hunting management in private estates and in government forests, taking into account the relationship that existed between hunting rights and land tenure. Mention has been made of the modern model of hunting organisation in government forests, which initially differed quite significantly from the hunting management carried out on private estates both in terms of livestock management and hunting methods. Much space is devoted to characterising modern methods of hunting organisation and the implementation of the latest breeding trends in the Myszkowski Ordinance. Issues related to hunting in private estates as well as in government and State Forests were also discussed against the background of the most important political, economic and social changes in the region, which had an impact on the organisation of the hunting economy and on the community of hunters.

Another of the issues covered in this work is the development of hunting societies in the Pińczów area, their organisational structure and the objectives they pursued. The formation of the first in the Pińczów area, and at the same time the first in the Kielce Governorate, Pińczów Proper Hunting Society in the years 1908-1911, is discussed against the background of the changes that took place after 1864 in the land ownership structure and the acquisition of the right to hunt by the communities, the development of hunting societies in Poland, which propagated the principles of proper hunting and, finally, strategic considerations, i.e. the location in Pińczów of the 14th Jambursk Cavalry Regiment. The functioning of hunting societies established in the Pińczów area in the interwar period was described taking into account social transformations and changes in the structure of land ownership, the national law on associations, as well as the relationship that existed between national hunting associations and hunting clubs. A lot of space in the dissertation has also been devoted to the functioning in the Pińczów area of the district structures of nationwide hunting associations. Initially, these were county delegates, but by the end of the thirties this activity was carried out by county hunters and circuit hunters of the Polish Hunting Association, as well as county hunting councils of the Polish Hunting Association. It has also been possible to describe in some detail the District Hunting Council in Pińczów, which was active between 1960 and 1976, and the importance of the District Conventions of Delegates of the hunting clubs leasing hunting districts in the Pińczów district.

The paper also succeeded in characterising the period, very poorly recognised in the hitherto historical literature, of the functioning of hunting in the years 1945-1952. In this period, as a result of the parceling out of large landholdings and the nationalisation of forests, the previous hunting districts were destroyed, and the process of establishing hunting circles was blocked for political reasons by the UBP. The history of Pińczów hunting circles after 1952 is

described against the background of the state policy towards hunting. Economic aspects were taken into account, which were, among other things, generating large revenues in foreign currency, export of live game and sale of hunting in Poland to foreign hunters, as well as lease rents for hunting districts. Particular attention is paid to the activities of Pińczów hunting circles affiliated to the Polish Hunting Association, which were performing social tasks in hunting economy and leased hunting circuits in the Pińczów area, as well as to the tasks to be fulfilled by the Animal Breeding Centre "Bogucice" in terms of breeding, and engaging full-time employees. The history of the Pińczów hunting clubs is discussed taking into account their organisational structure and the factors influencing their budgets. In the case of OHZ "Bogucice", in addition to open breeding, the breeding of pheasants, which had been carried out in the pheasant rearing shed since 1973, is discussed in some detail, and the interrelationship between pheasant breeding and the agricultural policy of the People's Republic of Poland is mentioned.

This work is based on a rich collection of archival documents and documents collected by institutions and associations connected to the Pińczów area, including private archives. Extensive use has been made of the hunting press, from the 19th century up to recent times, of hunting textbooks and of regional and general historical literature. The author's findings bring many new insights, especially into the role played by government run forests in the creation of the modern model of hunting in Poland in the first half of the 19th century, the achievements in the field of breeding for hunting in private estates, the way hunting was managed and administered by local authorities and forest inspectorates, and finally the differences and similarities in the way hunting management was conducted between the two different organisational structures such as hunting circles and a game breeding centre operating within one hunting organisation.

Keywords: hunting, game, hunting law, land tenure, hunting circuit, hunting ground, hunting associations, the Polish Hunting Association, hunting circles, the Pińczów area, Ordynacja Myszkowskich, government forests, State Forests, hunting cards, hunting gun permits, Polish Hunting Association cards, the Bogucice Animal Breeding Centre.